

TÓTH DEZSŐ:

Krúdy Gyuláról*

Kedves Elvtársak! Kedves Barátaim!

Születésének 100. évfordulóján Krúdy Gyulára emlékezik az ország; emlékezik Óbuda, a Margitsziget; kiállítást nyit és sírjánál ad tiszteletet a főváros. A centenáriumnak alighanem mégis ez az itteni, a nyírségi megemlékezés áll a középpontjában; nemcsak mert domborműavatással, a Krúdy-darab bemutatásával, az idelátogató irodalmárok tanácskozásával ez ígérkezik legközvetlenebbnek, legtartalmasabbnak, s nem is csak a szép külsőségek okán. Hanem, mert mindezt áthatja Krúdy szűkebb hazájának, a szülőtte iránt érzett kegyeletnek bensőségebb atmoszférája; mert ezt a vidéket járva nem lehet Krúdyra nem emlékezni — éppen mert Ő mindig is nagyon jól emlékezett és emlékeztetett a gyermekfejjel, diákszemmel megismert nyírségi tájra, a Nyírség különös alakjaira.

Nagybátyja, nagyapja, amolyan családi legendák közvetítésével itt érzekkelte egy életre szólóan a történelmi múltnak egy mindannyiunk számára közös, mégis sajátosan továbbélő változatát. Itt ismerte és értette meg a magyar vidéki kisváros társadalmának egy ugyancsak közös, de lokálisan is jellemző képletét. Krúdy persze itt sem volt otthon, innen is elvagyódott, de kóborlásainak tájait, álmainak vidékeit a szülőföld emlékei majd mindig átszöttek, színezték.

Kérem, engedjek meg, hogy a Kulturális Minisztérium nevében tisztelettel és szeretettel köszöntsem az így és ilyen értelemben különös jelentőséggel bíró Szabolcs-Szatmár megyei, nyíregyházi Krúdy-megemlékezést.

Három éve Petőfire irányult a megemlékezés „mammut reflektora”; a múlt esztendőben Ady 100. születésnapja szolgált alkalmul, hogy jobban megértsük és főleg, hogy többen megértsék műve jelentőségét, s ma Szabolcs-Szatmár megkülönböztetett részvételével arra készül az ország, a már megalakult emlékbizottság, hogy jövőre a százados Móricz-évforduló lehetőségét ugyanilyen szellemben aknázhassa ki.

Na és Krúdy? — kérdezhetné valaki: Csak nem akarunk forradalmárt fabrikálni belőle; vagy talán már egy dzsentrí dekadencia álmatag világát is haladó hagyomány-nak tekintjük?

Pontosan így persze aligha tennének fel kérdést, illetve ha eltűzom is ezt a lehetőséget, csak azért teszem, hogy teljes világossággal kitűnjék: a hagyományörzés, adott esetben az irodalmi hagyomány őrzése *minden értékre kiterjed*. Sőt: az irodalmi hagyomány egészére kiterjed. (Ahhoz, hogy megértssem, ki volt Móricz, ki volt Krúdy, bizonyos értelemben arra is szükség van, hogy tudjam, ki volt Herczegh Ferenc.)

Egerből jövök, egy tanácskozásról, amely a munkásosztálynak a nemzeti társadalomban betöltött helyéről, szerepéről cserél eszmét. Ott merült fel: a munkásosztály történelmileg fiatal, ezért színre lépésétől kezdve önnön osztályérdekei alapján bir-

* Elhangzott a Magyar Irodalomtörténeti Társaság nyíregyházi vándorgyűlésén, 1970. X. 20-án.

tokba kellett vennie az adott nemzeti társadalom egész hagyományvilágát, hogy a jelen társadalmában, osztályharca során el tudjon igazodni, hogy jobban megismerje azt a jelent, ami a múlt folyamánya is. Ez a birtokbavétel — azaz a hagyomány marxista megértése — folyamat volt, s ma is az, mint ahogyan az igazság megismerése, közelítése is mindig folyamat, nem pedig metafizikus igazságokra való hirtelen ráébredés. Mégpedig olyan folyamat, amelynek sorrendjét, hangsúlyát, menetének egész artikulálását a munkásosztály harcának helyzete, a szocializmus építésének konkrét igényei szabják meg, de amely a munkásmozgalom erejének növekedtével, a szocializmus építésének eredményeivel arányosan *egyre teljesebben és egyre differenciáltabban* veszi birtokba a hagyományt.

Az „egyre teljesebben” azt jelenti, hogy a forradalmi-szabadságharcos hagyományok. irodalmi értelemben a Petőfi-, Ady-, József Attila-örökség feltárásának sorrendi elsőbbsége és e vonulat változatlan kitüntetettsége nem kizárja, hanem éppen-séggel feltételezi, hogy ez a birtokbavétel minden értékre kiterjedjen. Hogy ez Krúdyra is áll, aligha kell bizonygatni. Sőt: életművének új értelmű folytonossága nem köthető évfordulós alkalomhoz: a könyvkiadás, az olvasók már rég felfedezték Krúdyt, s ennek a sodrában felfedezte a film, a televízió és máától fogva a színház is.

De nehezebb, mert bonyolultabb kérdés Krúdy esetében a differenciálás. E téren sem elkezdni kell a munkát, hiszen a szakirodalom, az oktatás, az irodalomnépszerűsítés már sokat oszlatott a hamis legendákból, s már rég túl van azon, hogy Krúdy „álmodozó köd-lovag” vagy „varázsló”, hogy „zseniális cigányprímás”, vagy éppen-séggel a „biedermeier zsbárusa”.

Igen, de aligha van — nincs — klasszikusunk, akinek olvasottsága ilyen nagy volna, s akinek marxista megítélése, értelmezése ugyanakkor ilyen kevésbé lenne ismert: olvasottság és tényleges ismeret diszkrepanciája véleményem szerint minden klasszikusunké közt Krúdy esetében a legnagyobb.

Másrészt: minden eredmény mellett is, valljuk be — legalábbis a szakirodalom valamelyes ismerete alapján az a véleményem —, hogy Krúdy művének marxista birtokbavétele — mert kemény dió — elmarad más klasszikusunk megítélésének biztonságától, hitelességétől, kimunkáltságától. Ezért van az átlagosnál nagyobb jelentősége annak, hogy a megemlékezés középpontjában szakmai tanácskozás áll.

Éppen ezért: *a marxista értelmezés biztonsága ebben az esetben közvetlenül köz-művelődési ügy.* Mert valószínűleg igaz az az értelmezési tendencia, hogy Krúdy a monarchia összeomlásának, a világháborúval bekövetkező földrengésnek XX. századi értelemben vett megsejtője is, akinek alapmagatartása nem a nosztalgia, hanem — ha ezzel együtt — a temetés; s akinek ábránd- és álomvilága nemcsak dekadencia, de figyelmeztető szeizmografképlet is.

Csakhogy ezeket a kérdéseket, s a rá adott válaszokat pontosítani kell, mert alapos a gyanú, hogy népszerűsége nagyrészt nem igazi értékein alapszik, hanem mindenekelőtt ezeknek az értékeknek a burka, formája az, ami oly kelendővé teszi műveit.

Azt kívánom, hogy az évforduló ne csak egy személyre irányítsa a figyelmet, hanem ez a reflektor világítsa meg a környezetet is, a kort, a kortársakat, a magyar nép történelmét és sorsát is.

És ne felejtsük el: akire ma emlékezünk, az annak idején az irodalmi élet peremére sodródott, magányosan halt meg, temetésén a hivatalos Magyarország nem kívánt jelen lenni.

Legyünk tudatában annak, hogy amikor emlékének adunk tiszteletet, ez csak úgy lehet eredményes, ha művének tovább élő jelenét tereljük egyenes útra. Krúdyra

(és mai társadalmi, kulturális körülményeink közt) különösen is igaz, hogy a megemlékezés nem rutin, nem „vak megszokás”, nem az ünnepeltet koszorúkkal temető ceremónia. Hanem a munkásosztály a szocializmus érdekei szerint — azaz marxista módon — értelmezett hagyományőrzés, életrekeltés és ennek révén a szocialista társadalmat szolgáló cselekvő halhatatlanság biztosítása.

Kirúdy helyesen értelmezett műve nélkülözhetetlen népünk sorsának megértéséhez.
